

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETO ATVIROSIOS PRIEIGOS PRIE MOKSLO PUBLIKACIJŲ IR MOKSLINIŲ TYRIMŲ DUOMENŲ NUOSTATAI

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Kauno technologijos universiteto atvirosios prieigos prie mokslo publikacijų ir mokslinių tyrimų duomenų nuostatai (toliau – Nuostatai) reglamentuoja Kauno technologijos universiteto (toliau – Universitetas) darbuotojų ir studentų mokslo publikacijų ir mokslinių tyrimų duomenų skelbimo atvirojoje prieigoje pagrindinius principus, tvarką, įsipareigojimus ir atsakomybę.

2. Nuostatai taikomi viešosiomis lėšomis finansuotų mokslinių tyrimų duomenims ir jų pagrindu parengtoms mokslo publikacijoms.

3. Mokslo publikacijos ir mokslinių tyrimų duomenys skelbiami ir (ar) atveriami mokslo leidiniuose ir mokslo leidinių dalyse (toliau – mokslo publikacijos), mokslinių tyrimų duomenų rinkiniuose, eksperimentinės plėtros atveju – ir kitomis sklaidos formomis.

4. Nuostatais siekiama:

4.1. užtikrinti Universitete sukurtų mokslinių tyrimų rezultatų sklaidą pasaulyje ir pasikeitimą mokslinėmis žiniomis, didesnės Universitete sukurtų mokslinių tyrimų rezultatų integracijos Europos atvirojo mokslo debesyje;

4.2. skatinti didesnę mokslininkų bendradarbiavimą ir mažinti vienodų ir nekoordinuotų tyrimų skaičių;

4.3. didinti mokslinių tyrimų duomenų ir rezultatų surandamumą, prieinamumą, sąveikumą, pakartotinį naudojimą (FAIR principai), puoselėti akademinę etiką ir sąžiningą mokslinę veiklą;

4.4. palengvinti sąveiką tarp mokslo ir verslo, mokslo ir politikos formuotojų bei socialinių partnerių;

4.5. sudaryti sąlygas didesnei mokslo rezultatų socialinei bei ekonominei grąžai.

5. Nuostatai parengti vadovaujantis Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymu, Kauno technologijos universiteto elektroninių dokumentų įkėlimo į Lietuvos akademinės elektroninės bibliotekos informacinę sistemą tvarkos aprašu, Lietuvos mokslo tarybos Atvirosios prieigos prie mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros rezultatų tvarkos aprašu, Europos Sąjungos mokslinių tyrimų ir inovacijų programos „Europos horizontas“ vadovu, kitais Lietuvos Respublikos ir tarptautiniais teisės aktais, reglamentuojančiais atvirąją prieigą prie mokslinių tyrimų rezultatų.

6. Nuostatuose vartojamos sąvokos:

6.1. **Atvirasis mokslas** – veikla, kuria siekiama, kad mokslo žinios būtų visiems atvira prieinama ir pakartotinai naudojama, kad mokslininkų bendradarbiavimas ir dalijimasis informacija būtų naudingas mokslui ir visuomenei, kad mokslo žinių kūrimo, vertinimo ir komunikavimo procesai būtų atviri ne tik mokslo bendruomenei, bet ir kitai visuomenės daliai. Ši sąvoka taikoma visoms mokslo ir mokslo praktikos sritims ir yra grindžiama atvirosiomis mokslo žiniomis, atvirosiomis mokslo infrastruktūromis, mokslo komunikacija, atviru visuomenės dalyvavimu ir atviru dialogu su kitomis žinių sistemomis.

6.2. **Atviroji prieiga** – nemokama ir nevaržoma prieiga prie mokslo publikacijų, mokslinių tyrimų duomenų ir kitos publikuotos mokslinių tyrimų medžiagos, kurią galima nevaržomai skaityti, kopijuoti, pakartotinai naudoti, platinti ir atlikti automatinę turinio analizę nepažeidžiant autorių teisių.

6.3. **Atvirosios prieigos būdai:**

6.3.1. **Auksinė atviroji prieiga** – leidybos modelis, kai mokslo straipsniai atveriami sumokėjus straipsnio parengimo leidybai mokestį (angl. *Article Processing Charge, APC*) ar knygos parengimo leidybai mokestį (angl. *Book Processing Charge, BPC*).

6.3.2. **Deimantinė atviroji prieiga** – leidybos modelis, kai žurnalai ir mokslo leidybos platformos nerenka straipsnio parengimo leidybai mokesčių nei iš autorių, nei iš skaitytojų. Straipsnio parengimo leidybai mokesčiai dažniausiai sumokami mokslo ir studijų institucijų arba tarptautinių mokslo bendruomenių lėšomis.

6.3.3. **Žalioji atviroji prieiga** – leidybos modelis, kai leidybai priimta mokslo publikacija iš karto įkeliamą į talpyklą ir atveriamą iš karto arba praėjus nustatytam embargo laikotarpiui.

6.4. **Atvirosios prieigos talpykla** (toliau – talpykla) – elektroninės mokslinės informacijos infrastruktūra, kurioje saugomi ir atveriami mokslo leidiniai ir (ar) su jais susiję ar atskirai pateikti duomenų rinkiniai, kartu pateikiant metaduomenis ar kitus mokslinių tyrimų rezultatus. Talpykla gali būti tarptautinė, nacionalinė, institucinė, daugiadisciplinė, teminė ar specializuota.

6.5. **Atvirosios prieigos žurnalas** – skaitmeniniu formatu leidžiamas periodinis mokslo leidinys, kurio straipsniai yra recenzuojami ir atveriami vartotojui be papildomų mokesčių.

6.6. **Duomenų valdymo planas** – mokslinių tyrimų duomenų gavimo, kaupimo, saugojimo ir prieinamumo dokumentas, kuriame nurodoma, kaip duomenys bus tvarkomi mokslinio tyrimo metu ir saugomi jam pasibaigus.

6.7. **Embargo laikotarpis** – laikotarpis nuo mokslo publikacijų ir mokslinių tyrimų duomenų (dažniausiai – publikacijos) paskelbimo iki tol, kol autorių turtinių teisių turėtojas leidžia publikuoti tekstą paskelbti talpykloje ar kitaip suteikti prie jo atvirąją prieigą.

6.8. **Hibridinis žurnalas** – mokslo žurnalas, suteikiantis atvirąją prieigą tik prie tų straipsnių, kurių parengimo leidybai mokestis yra sumokėtas, o prieiga prie likusių straipsnių suteikiama tik prenumeratoriams už prenumeratorius mokestį.

6.9. **FAIR principai** (angl. *Findable, Accessible, Interoperable, Reusable, FAIR*) – nurodo savybes, kuriomis turėtų pasižymėti mokslinių tyrimų duomenys: surandami, prieinami, sąveikūs ir prieinami pakartotiniam naudojimui saugioje ir patikimoje aplinkoje.

6.10. **Kūrybinių bendrijų** (angl. *Creative Commons, CC*) **licencija** – priemonė, skirta reguliuoti, kokia apimtimi autorių teisių apsauga galios ženklinamam turiniui.

6.11. **Metaduomenys** – struktūriškai apibrėžta informacija, kuri apibūdina, paaiškina dokumentą ar informacinį išteklį, nurodo jo buvimo vietą arba kitokiu būdu palengvina jo suradimą, naudojimą arba valdymą. Tai apima antraštę, autorių ir jo darbovietę, tyrimo finansuotoją, publikavimo laiką ir vietą, leidinio antraštę ir kt.

6.12. **Mokslinių tyrimų duomenys** – mokslinių tyrimų metu naudojami ir (ar) gauti duomenys, kurie gali būti pateikiami ir atveriami kartu su jais pagrįstomis publikacijomis arba laikomi talpykloje, prie kurios prieigą numato talpyklą administruojanti institucija. Duomenys turi turėti nuolatinį identifikatorių ir metaduomenis.

6.13. **Patikima talpykla** – sertifikuota tarptautiniais sertifikatais ir (ar) tarptautinės mokslo bendruomenės pripažinta daugiadalykė, teminė ar institucinė talpykla, kurios teikiamos paslaugos ir įrankiai užtikrina mokslinių tyrimų duomenų tikslumą, integralumą, autentifikavimą ir prieigą, kartu naudojami nuolatiniai identifikatoriai, mašininis būdu nuskaitomi, standartizuoti ir išsamūs metaduomenys, įskaitant kilmę ir gavybos būdus.

6.14. **Piliečių mokslas** – visuomenės į(si)traukimas į mokslinių tyrimų procesą, kai visuomenės nariai dalyvauja įvairiose mokslinių tyrimų veiklose, ypač susijusiose su mokslinių tyrimų duomenimis.

6.15. **Preprintas** (angl. *preprint*) – nepublikuota mokslo darbo versija, kuri yra pateikta leidėjui arba talpyklai prieš recenzavimą.

II SKYRIUS

ATVIROJI PRIEIGA PRIE MOKSLO PUBLIKACIJŲ

7. Atviroji prieiga užtikrinama mokslo publikacijas skelbiant atvirosios prieigos žurnaluose, leidėjų platformose ir (ar) įkeliant į talpyklas.

8. Tyrėjams rekomenduojama pasirinkti leidyklas ir (ar) leidinius atsižvelgiant į tai, kokį atvirosios prieigos leidybos modelį (žaliąjį, auksinį ar deimantinį) taiko leidykla ir (ar) leidinys, ir turimus finansinius išteklius. Tyrėjai taip pat turi atsižvelgti į šiuos kriterijus: tinkamas recenzavimo lygis, užtikrinantis aukštą publikacijų kokybę, akademinės etikos ir mokslinės veiklos sąžiningumo principų laikymasis.

9. Visos Universiteto prieskyrą turinčios mokslo publikacijos turi būti pateiktos Lietuvos akademinės elektroninės bibliotekos (toliau – eLABa) talpyklai po priėmimo leidybai ir, jei nėra nustatyto embargo laikotarpio, atveriamos iš karto. Metaduomenys yra atveriami iš karto po publikacijos pateikimo talpyklai, net kai publikacijai taikomas embargo laikotarpis.

10. Preprintai gali būti pateikti mokslo kryptyje / srityje pripažintai preprintų talpyklai ir atveriami iš karto.

11. Mokslo publikacijai, už kurią buvo sumokėtas straipsnio parengimo leidybai mokestis ar knygos parengimo leidybai mokestis, turi būti suteikiama atvirąją prieigą užtikrinanti kūrybinių bendrijų licencija CC-BY. Tyrėjams rekomenduojama neperduoti autorių turtinių teisių leidėjams.

12. Padaliniuose turi būti numatomos lėšos straipsnių ar knygų paruošimo leidybai mokesčiams kompensuoti auksinės atvirosios prieigos leidiniuose padaliniuose numatyta tvarka.

13. Projektų ir užsakomųjų tyrimų lėšomis finansuojamų straipsnių ar knygų paruošimo leidybai mokesčiai, publikuojant straipsnius atvirosios prieigos žurnaluose ar leidžiant atvirosios prieigos knygas, turi būti dengiami tyrimus finansuojančių institucijų lėšomis ir numatomi tyrimų išlaidų sąmatoje. Dauguma finansuojančių institucijų nekompensuoja straipsnių parengimo mokesčių hibridiniuose mokslo žurnaluose.

III SKYRIUS

PRIEIGA PRIE MOKSLINIŲ TYRIMŲ DUOMENŲ

14. Mokslinių tyrimų duomenų atvėrimas sudaro sąlygas prieiti prie įvairių šaltinių duomenų, taip pat duomenų įvairiuose sektoriuose ir srityse, juos derinti tarpusavyje ir pakartotinai naudoti mokslininkų bendruomenėse ir ne tik.

15. Mokslinių tyrimų duomenų rinkinių metaduomenys turi būti visiškai atviri, prieinami paieškai ir automatizuotai nuskaitomi, taip pat turi išlikti pasiekiami ir duomenis sunaikinus. Duomenys turi būti saugomi patikimoje duomenų talpykloje, įgijus nuolatinį identifikatorių.

16. Atviroji prieiga prie mokslinių tyrimų duomenų vykdoma juos įkeliant saugoti ir atveriant atvirosios prieigos mokslinių tyrimų duomenų talpyklose arba atveriant duomenų žurnaluose (angl. *Data Journals*). Mokslinių tyrimų duomenis, kuriais remiantis parengtos mokslo publikacijos, rekomenduojama atverti tuo pačiu metu kaip ir publikacijas talpyklose ar publikacijų leidėjų nurodytais kitais būdais ir susieti su atitinkamomis publikacijomis.

17. Viešosiomis lėšomis finansuojamų mokslinių tyrimų duomenys turi būti tvarkomi laikantis FAIR principų:

17.1. duomenų surandamumas (angl. *findability*) – metaduomenys turi būti išsamūs, su nuolatiniais unikaliaisiais identifikatoriais, nuskaitomi automatinėmis ir neautomatinėmis priemonėmis;

17.2. duomenų prieinamumas (angl. *accessibility*) – turi būti naudojami nuolatiniai identifikatoriai ir standartiniai žiniatinklio protokolai, gali būti naudojamos ir kitos autentifikavimo ir autorizavimo priemonės;

17.3. duomenų sąveikumas (angl. *interoperability*) – turi būti naudojami tarptautinių mokslo bendruomenių nustatytos ontologijos ir terminų žodynai. Duomenys ir (ar) jų metaduomenys turi būti

papildyti nuorodomis į kitus duomenis, kartu paaiškinant santykį su šaltiniais, į kuriuos pateikiamos nuorodos, ir pateikiami naudojant standartinę išteklių aprašymo struktūrą;

17.4. pakartotinis duomenų naudojimas (angl. *reusability*) – turi būti naudojami išsamūs metaduomenys, standartinės atvirojo turinio ir atvirosios programinės įrangos duomenų naudojimo licencijos, išsamūs informacija apie duomenų kilmę ir gavybos būdus. Duomenys ir (ar) jų metaduomenys turi būti aprašomi laikantis specifinėje mokslo srityje priimtų standartų, jei tokie yra sukurti.

18. Atviroji prieiga prie mokslinių tyrimų duomenų įgyvendinama pagal principą „kiek įmanoma, atviri, kiek būtina, uždari“. Duomenys, kurie atitinka FAIR principus, nebūtinai yra atviri. Reikalavimas atverti duomenis netaikomas dėl šių priežasčių:

- 18.1. asmens duomenų apsaugos;
- 18.2. trečiųjų šalių intelektualinės nuosavybės teisių apsaugos;
- 18.3. profesinių, komercinių ar valstybės ir tarnybos paslapčių apsaugos;
- 18.4. nacionalinio saugumo ir gynybos, teisėsaugos ir viešojo saugumo;
- 18.5. kitų teisėtų priežasčių.

19. Duomenų turtinių teisių turėtojai gali nustatyti skirtingus mokslinių tyrimų duomenų atvėrimo lygius (tačiau visada turi atverti metaduomenis):

- 19.1. atviri nuo įkėlimo į talpyklą (neatlygintinai prieinami, panaudojami, gali būti modifikuojami ir toliau platinami bet kokiais tikslais pagal nurodytas atvirąsias licencijas);
- 19.2. laikinai uždari ir atveriami per duomenų turtinių teisių turėtojų nustatytą laikotarpį;
- 19.3. atveriami pagal prašymą, įvertinus duomenų naudojimo tikslus;
- 19.4. uždari dėl Nuostatų 18 punkte išvardytų priežasčių.

20. Siekiant užtikrinti sklandų mokslinių tyrimų duomenų ir rezultatų kaupimą, saugojimą ir atvėrimą talpyklose, planuojant mokslines tiriamąsias veiklas tyrėjas ar tyrėjų grupės vadovas parengia duomenų valdymo planą.

21. Duomenų valdymo planai rengiami ir pagal poreikį tikslinami bei duomenų tvarkymo principai nustatomi atsižvelgiant į finansuojančių institucijų reikalavimus. Mokslo projekte duomenų valdymo planui įgyvendinti reikiamos veiklos planuojamos ir lėšos numatomos projekto paraiškoje.

22. Doktorantai pirmaisiais studijų metais, bet ne vėliau kaip iki metinės atestacijos pradžios, parengia ir Universiteto Akademinėje informacinėje sistemoje pateikia duomenų valdymo planą, kuris yra peržiūrimas ir tvirtinamas doktoranto mokslinio vadovo. Parengtą duomenų valdymo planą doktorantai turi peržiūrėti ir patikslinti iki kiekvienos metinės atestacijos pradžios.

23. Atviri mokslinių tyrimų duomenys turi būti prieinami suinteresuotiems vartotojams, suteikiant lygias galimybes, teises ir pareigas, įskaitant finansinę kompensaciją už nuolatinę duomenų techninę priežiūrą. Specialią programinę įrangą, skirtą duomenims naudoti (jei tokia būtina), rekomenduojama pateikti nemokamai arba už minimalų mokestį.

24. Socialinių ir humanitarinių mokslų sričių mokslinių tyrimų duomenims saugoti rekomenduojama naudoti nacionalinę talpyklą – LiDa archyvą. Gamtos, technologijos, medicinos ir sveikatos, žemės ūkio mokslų sričių mokslinių tyrimų duomenims saugoti rekomenduojama naudoti tarptautines kokybės reikalavimus atitinkančias talpyklas, pavyzdžiui, „Zenodo“, jeigu mokslinius tyrimus finansuojanti institucija ar leidėjas nenustato kitaip. Duomenų talpyklų sąrašas teikiamas Duomenų talpyklų registre (prieiga internete: <https://www.re3data.org>).

IV SKYRIUS

MOKSLO REZULTATŲ SKLAIDA IR PILIEČIŲ ĮTRAUKTIES SKATINIMAS

25. Mokslo rezultatų sklaidą ir populiarinimą inicijuoja ir vykdo tyrėjai ir Universiteto atsakingi padaliniai, siekdami užtikrinti, kad visuomenė susipažintų su mokslinių tyrimų eiga ir rezultatais, publikuodami suinteresuotiems partneriams ir visuomenei skirtas mokslinių tyrimų rezultatų apžvalgas.

26. Universitetas remia, palaiko ir skatina piliečių mokslo veiklas ir jų įtraukimą į mokslinių tyrimų (projektų) etapus: planuojant mokslinius tyrimus, renkant ir apdorojant duomenis, vertinant įvairius mokslinių tyrimų aspektus.

27. Informaciją apie piliečių mokslo iniciatyvas viešina bei pagalbą ir konsultacijas teikia Universitete veikiantis Piliečių mokslo centras.

V SKYRIUS

NUOSTATŲ ĮGYVENDINIMAS IR PRIEŽIŪRA

28. Dokumentų įkėlimas į eLABa talpyklą vykdomas vadovaujantis Kauno technologijos universiteto elektroninių dokumentų įkėlimo į Lietuvos akademinės elektroninės bibliotekos informacinę sistemą tvarkos aprašu.

29. Mokslo publikacijų autoriai yra atsakingi už šių Nuostatų laikymąsi ir mokslo publikacijų pateikimą talpyklai. Biblioteka yra atsakinga už pateiktų mokslo publikacijų kokybišką aprašymą (metaduomenų kūrimą), susiejimą, prieigos teisių suderinamumą su leidėjų reikalavimais (<https://openpolicyfinder.jisc.ac.uk>), tolesnį mokslo publikacijų saugojimą ir palaikymą.

30. Mokslinių tyrimų vykdytojai yra atsakingi už šių Nuostatų laikymąsi, kokybišką mokslinių tyrimų duomenų aprašymą, pateikimą duomenų talpyklose ir Bibliotekos informavimą.

VI SKYRIUS

BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

31. Stebėsena vykdoma naudojant informacinę sistemą eLABa ir pagal poreikį kitas informacines sistemas. Informacinėje sistemoje eLABa užtikrinamas ilgalaikis metaduomenų ir viso teksto dokumentų ir (ar) duomenų išsaugojimas.

32. Nuostatams įgyvendinti reikalingą infrastruktūrą, techninius ir žmogiškuosius išteklius užtikrina Universitetas.

33. Biblioteka teikia konsultacijas ir organizuoja informacinius renginius, seminarus, mokymus, konferencijas atvirosios prieigos, atvirųjų licencijų, mokslo žurnalų pasirinkimo, mokslo duomenų plano rengimo ir kitais klausimais.

34. Patvirtinti Nuostatai yra užregistruojami Atvirosios prieigos talpyklų politikos dokumentų registre ROARMAP (<https://roarmap.eprints.org/>).

35. Nuostatai gali būti keičiami arba pripažįstami netekusiais galios Universiteto rektoriaus įsakymu.
